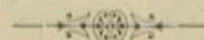

բաւ նորա բնակիչներէն մի մասը որոնց մէջ գտնուում էր Զարբաթ պատրիարքը և նորա հետ մէկ տեղ Քրիստոսի խաչափայտը մի տապանակի մէջ կնքած: Հերակլ կայսրը կրկին յաղթելով պարսից 628 թ. -ին, նոցա հետ կապած գաշինքի մէջ նաև այն պայմանը դրաւ, որ յետ գործնեն իրեն գերի տարած խաչափայտը: Բոլորովին անվնաս ստանալով այդ թանկագին սրբութիւնը՝ նա 631 թ. -ին անձամբ յաղթական կառքի մէջ ծընկալոր բռնած՝ Երուսաղէմ՝ բերաւ և սեփական ուսերի վերայ մեծ հանգիսիւ Գողգոթայի գլուխը բարձրացնելով՝ դրաւ «վերացրեց» կրկին ս. Յարութեան վերանորոգուած տաճարի մէջ՝ ի տես բոլոր քրիստոնեաների: Բնական է, որ այսպիսի մի հանգէս մեծ տպաւորութիւն գործէր հեռու և մօտիկ հաւատացեալների վերայ և ցանկութիւն յառաջ բերէր պահելու նորա յիշատակը՝ ամեն տարի կրկնուող տօնախմբութեամբ:

Պէտք է ենթադրել, որ Հերակլ կայսեր այսպէս յաղթանակաւ խաչը գերութիւնից ետ բերելը շատ մեծ ազդեցութիւն է թողել արեւելեան քրիստոնեաների, ի թիւս որոց և հայերի վերայ և նոցա մէջ մեծ հաւատ յառաջ բերել գէպի ս. խաչի զօրութիւնը: Խաչապաշտ ժողովուրդները, գոնէ հագեալէս միացած՝ կոխ էին մղել այստեղ անհաւատների դէմ և ս. խաչը նոցա կարողութիւն էր շնորհել փառաւոր յաղթութիւն տանելու, բոլոր քրիստոնեաներին հասած անարդանքը մէջ տեղից վերցնելու: Ի՞նչ զարմանք, որ նոքա այնուհետև կրկնապատիկ ջերմեանդութեամբ պէտք է վերաբերուէին գէպի այն ամենը, ինչ որ խաչի հետ կապ ունէր: Թոներ սահմանէին, տաճարներ շինէին, իսկական խաչափայտի մի մասը, կամ նորա թանկագին նիւթերից պատրաստած օրինակը ձեռք բերել աշխատէին: Այս նոյն տարում է նաև, որ հաստատուել է Վարազայ ս. Խաչի ուխտը և Թոնը: Թաթիկ ճրգնաւորի տեղեան համաձայն և Ներսէս Գ. Շի. նոց հայրապետի անօրէնութեամբ, իսկ ինքն ինչպիսի երախտագիտութեամբ են վերաբերուել մեր հայրերը գէպի Հերակլի պարագործութիւնը, այդ երեսում է նաև նորանից, որ մեր պատմիչները միշտ պատկառանքով ու գովանանքով են խոսում՝ նորա մասին: Ընդելով որ նոյն Հերակլն էր Եղբ կաթողիկոսին ստիպել Յունաց եկեղեցու հետ միութիւն հաստատելու և իւր այդ չարաբատտիկ յանձնառութեամբ ուրացողի վաստանը ժառանգելու պատմութեան մէջ: Ահա հասարակ

ինչքան մեր ունեցած ծանօթութիւնները ցոյց են տալիս՝ մեր եկեղեցու մէջ առանձնապէս յարգել է եղել խաչի անունն ու պաշտօնը: մինչդեռ գէպի որոց պատկերները մեր նախնիք միշտ զգուշութեամբ են վերաբերուել և մի ժամանակ մինչև իսկ չափազանցութեան հասած պատկերապաշտութիւնը յունական սովորութիւն համարելով՝ կրոնի են վարել նորա դէմ: Այսպէս օրինակ Կիրակոս Գանձակեցու և Երեմիայի վկայութեան համաձայն՝ Վահան կաթողիկոսը (998—970 թ.) նորա համար գահընկեց եղաւ և քանադրուեցաւ, որ եկեղեցիների մէջ իկոններ մոցնելով՝ քաղկեդոնականութիւն տարածել էր կամենում: Միայն Թոնդրակեցի աղանդաւորներն են եղել, որ պատկերների հետ մէկտեղ մերժել և անարգել են նա և ս. խաչի պաշտամունքը: «Զարմանալի էլ չէ, որ բազմաշարժար անարգանքի ու հեծութեան խաչը գարեհի ընթացքում ամենայն հաւատարմութեամբ կրող հայ ժողովուրդը առանձին ջերմեանդութիւն տածէր գէպի այն նշանը, որի անունով կրում էր այդ ամենը և որի Տիրութիւն փրկութիւն էր սպասում:

Բարկէն.

ԱԵԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ — ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ:

Երթուղտում 1895 յունիս 4—6 -ին (Մայիս 25—26):

Ընթերցողներ այս տարուայ համաժողովը առանձնապէս հետաքրքիր էին դարձնում որոնց յիշատակութեամբ և կրաւականը այս անգամ — Երգեն նախորդ յօդուածի մէջ յիշուեցաւ, որ համաժողովի գործն անդամները սկզբից և եթ 2 տարբեր սերունդ էին ներկայացնում: Նախկին «քրիստոնեայ» — համայնական կուսակցութեան հետեղ պահպանողական ձերերը և մի նոր հոսանք յառաջ բերել ձգտող յառաջագէտ երիտասարդները: Աերջին տարուայ ընթացքում մի քանի հանգամանքների շնորհիւ այդ տարբերութիւնը աւելի զգալի էր դարձել և շատերը երկիւզ էին կրում որ նա պատճառ կլինի պատակաւ ձգելու համաժողովի մէջ, երիտասարդների պարագլուխներից մէկը՝ պատտոր Նաւումանի Hilfe (օգնութիւն) անունով մի թերթ էր սկսել հրատարակել, որի գէմ շատ յարձակումներ եղան, իրրեւ սոցիալ-գէմկրատիքական դադաւարներ

* Տես Արիստակէս Լաստիվերտի, Պատմութիւն Գլուխ ԴԴ և ԳԵ: Մագիստրոսի Թղթերը:

* Տես Արարատ, Օգոստոս 1895, ճր. 274—282:

կան սրբութեան, ամենայն իրաւամբ այս տեղ ևս հաւատարմութեան թիւներն պահանջելով տղամարդուց:

Խնդիրը փոխուում է, երբ խօսքը գալիս է բանուոր դասակարգին: Այստեղ ընդհակառակն կը նոջ պէտք է աղատել չափազանց ծանր աշխատանքից: Այնտեղ ուր կինը սուր է գնում գործարանի մէջ՝ ընտանեկան կեանքի մասին խօսք անգամ լինել չէ կարող: Իսկ առարկել, թէ անհրաժեշտ չէ որ կինը գործարաններում աշխատէ, կնշանակէ դադարի չունենալ բանուոր դասակարգին ճշող կարիքի մասին: Տեսնում աղական լինելը խիստ հրապուրիչ բան չէ կանանց հիմար, սակայն եթէ լինէր իսկ՝ դուրսը կամային այնու ամենայնիւ 600,000 կանայք: որոնց համար չի կարելի գործ գտնել տղաներում: Նորա ստիպուած են գործարաններում աշխատել, և այն օրէնքի սահմանած չափից աւելի: Հետեանքը անկումն է թէ առողջապահական և թէ բարոյական տեսակետից: Թէ գործարանական կեանքը ինչքան նպաստում է անբարոյականութեան զարգանալուն և թէ ինչպիսի հրեշաւոր ընթացք են ցոյց տալիս այս նկատմամբ գործարանատէրերից ու մանք՝ յայտնի է ամենքին: Այս զեղծումների առաջին աննշու համար պէտք է վերահսկողների պետութեան կողմից: քննիչներ նշանակել: աշխատել որ օրական 10 ժամ պարապմունքը Փերմանիայում ևս օրէնք դառնայ: ինչպէս Անգլիայում է: և զանցառութիւն և աւելի խստիւ պատժուի: պէտք է համայնական ոգի մտցնել բանուոր կանանց մէջ և սովորեցնել նոցա ընկերական ուժով իրենց շահերին պաշտպան հանգիստնալու:

Բարձր դասակարգի կինը չափից աւելի պակաս ցածր դասակարգինը չափից աւելի շատ է ծանրաբեռնուած աշխատանքով: ուստի առաջինը պէտք է երկրորդի բեռից մի մաս իւր վրայ առնէ: Այդ նպատակին հասնելու համար պէտք է այժման կրթութեան եղանակը բոլորովին կերպարանափոխել և գեղարուեստական ուսմանց փոխարէն տալ կնոջ այնպիսի ուսումնա որ նորան պէտքական է դարձնում համայնական կեանքի համար: Համայնական խնդրի խաղաղ լուծմանը նպաստել կարող է միայն նա, որ պատրաստ է կարիքը պահանջած ժամանակ իւր անձը և իւր սեփական բաղդը զոհ բերելու: — Եւ տեսնում են բուռն, անկեղծ ծափահարութիւններ:

Այս տարուայ համաժողովը հետաքրքիր նիւթ շատ է ընծայել: ինչպէս օր. ուսուցչապետ Փութրերի բանաստեղծութիւնը՝ բնական գիտութիւնները և համայնական շարժումը ներկայումս վերստին օրի մասին լրագրութեան մէջ բաւականաչափ փնտրանքութիւններ եղան: բայց նա իւր

զիջաւոր յաջողութիւնը պարտական է Տիկին Գնաուկի ճառին: Ահա թէ ինչպէս է նկարագրում վերջինիս թողած տպաւորութիւնը անասուններից մէկը, որ առհասարակ շատ գոհ է մնացել համաժողովից: «Մեր բոլորի սիրտը գոյի մէջ էր, երբ սենք հագած դժգոյն տիկինը, սե զիջանցով՝ ամբիոնի վերայ բարձրացաւ: «Մի կնոջ բերանից ելած առաջին խօսքն այստեղում շնորհակալութեան խօսք պէտք է լինի» — արդէն այդ սկսուածքը սրտաշահ էր, այլևս ոչ մի աւելորդ վերուն բառ՝ նա իսկոյն բուն նիւթին անցաւ... Ժողովականները երկար ժամանակ լռութիւն էին պահում, շնայելով պատուական խօսքեր շատ արտասանուեցան: բայց տակաւ առ տակաւ շատանում էին հաւանութեան բացահանութիւնների, և վերջերում մի քանի տեղ որոտագին ձայների բնաւորութիւն ընդունեցին: ճառախօսը ընդհատում էր և կարծես թէ թեւացած ու սիրտ առած կրկին շարունակում: մինչև որ հաւանութեան ձայների ահագին դողդոցով կնքեց իւր խօսքը: Մեծ ու խորհրդաւոր մի ժամ էր այդ: Պարզ ճշմարտութեան յաղթութիւնն էր այդ: Քիչ էր մնում որ մարդու աչքեր արտասուքից թրջուէին: Յաջողութիւնը կատարել էր: մի կին յանուն Քրիստոսի հրապարակաւ պաշտպանել էր իւր նեղեալ քոյրերի դատը: Զարգացած ձեւանալու տենչը կամ սնուարծութիւնը չէին այդ կնոջ ստիպել ամբիոնի վերայ բարձրանալու: բազմութեան առաջ ելնելու: այլ խորին ցաւակցութիւնը: Նա իւր անձը բոլորովին յետ էր քաշում և իրողութիւնն էր միայն առաջ գնում: Այդ է նորա յաջողութեան գաղանիքը: Եւ զեռասուղներ կան, որ մենք գաղափարներից զուրկ մի ժամանակի մէջ ենք դառնում:» ...

Կ. Վ.

ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿՈՆ

ԿԱՐԺԱԿ ԵԿԵՂԵՅԻ

Խաղական կառավարութիւնը սկսում: 20-ին նոր տօմարով, տօնեց Հոռոմի առման 25-ամեակը: Այդ յօրեկեանը մեծ հոգսեր էր պատճառում Վատիկանում: որովհետեւ կարծում էին թէ ազգային այդ տօնախմբութիւնը պէտք է ուղղուած լինի եկեղեցու ընդդէմ:

Հոռոմի առումով վերջացաւ պապերի դարեւոր աշխարհային իշխանութիւնը: որի հետ ոչ պապերը և ոչ կաթոլիկ աշխարհը այս 25 տարուայ ընթացքում չէ կամենում հաշտուել: Նախորդ Պիոս IX-ի ընթացքը խաղական կառավարութեան դէմ